

Förekomst

Den troliga skandinaviska utbredningen för *E. arbusculae* har inramats med en linje på Fig. 9, som är tagen från Nordström et al. (1961) och kompletterad med senare fynd. Utbredning av *E. lanestris* visas i samma figur. Biotopen för *E. arbusculae* har i Dalarna, Härjedalen och Jämtland genomgående varit myrar med dvärgbjörk på 7–800-metersnivån och högre.

Litteratur

- Aurivillius, Ch. 1891. Nordens Fjärilar. Stockholm.
- Freyer, C. F. 1849. Lepidopterologisches. – Ent. Zeitung. Stettin. 10:304.
- 1860. Ueber meine Gastropacha Arbusculae. – Ent. Zeitung. Stettin. 21. Jahrgang.
- Gullander, B. 1963. Nordens svärmare och spinnare. Stockholm (P. A. Norstedt och Söner).
- Hering, M. 1932. Die Tierwelt Mitteleuropas, Erg. band I, Die Schmetterlinge. Leipzig.
- Nordström, F., Opheim, M., Sotavalta, O. 1961. De Fennoskandiska Svärmarnas och Spinnarnas utbredning. Lund (C. W. K. Gleerup).
- Nordström, F., Wahlgren, E., Tullgren, A. 1941. Svenska Fjärilar. Stockholm (Nordisk Familjeboks förlags AB).
- Rougeot, P.-C. och Viette, P. 1980. Svärmare och Spinnare i Europa och Nordafrika. (Svensk bearbetning B. Gustafsson) Stockholm. (Albert Bonniers Förlag).
- Schøyen, T. H. 1911. Die Eriogaster lanestris-Formen in Norwegen. – Nyt Mag. f. Naturv. 3: 53–63.
- Teich, C. A. 1881. Lepidopterologische Bemerkungen. – Stett. Ent. Zeitg. 10–12: 187–188.
- Trawöger, A. 1956. Eriogaster lanestris L. nova ssp. montana – Zeitschr. der Wiener Ent. Ges. 67: 248–251.
- 1977. Der Alpenwollafter, Eriogaster arbusculae FRR. – Ber. nat.-med. Ver. Innsbruck. 64: 107–132.
- Vretling, E. 1911. Imago af Eriogaster lanestris L. var. arbusculae Freyer från Norge. – Ent. Tidskr. 32: 86–90.

Recension

Holst, K. Th. 1986. *The Saltatoria (Bush-crickets, crickets and grasshoppers) of Northern Europe*. Fauna Entomologica Scandinavica. Volume 16. E. J. Brill/Scandinavian Science Press Ltd. Leiden – Copenhagen. 127 s. Pris 37:85 Hfl.

Med Holsts arbete har ytterligare en ordning, Saltatoria eller Orthoptera, kommit upp till behandling i Fauna Entomologica Scandinavica, nu en av de mindre ordningarna och därför en grupp som tidigare finns bearbetad i flera andra faunaserier, bl a av Holst själv i Danmarks Fauna. Den nya versionen är en prydlig och anslående volym men den väcker även viss besvikelse. Man skall väl utgå ifrån att det främsta syftet med en bestämningsfauna är att vara ett praktiskt så bra som möjligt fungerande hjälpmedel, som styr lättaste vägen till slutmålet, korrekt artbestämning, och som är hyggligt användbar även för den mindre erfarna. Tyvärr har Holst inte här särskilt verksamt bidragit till att möta de svårigheter som uppträder i bestämningen av nordiska Orthoptera.

Jag skall peka på några saker som kunde hante-rats bättre. 1) Det är onödigt att göra ett separat underfamiljeschema för Tettigoniidae (5 underfamiljer, totalt 8 släkten, 11 arter), med den därav följande bundenheten till teoretiskt gällande

gruppkaraktärer. Det har nu medfört att redan den först nämnda karaktären, längsfårar på de två basala tarsledstyckena, helt i onödan ställer till bryderi med den enda phaneropterinen, *Leptophyes punctatissima*. Till följd av skrupningseffekt får man nämligen lätt intryck att sådana fårar finns även här! 2) I artschemat för *Tetrix* har Holst så slarvigt skrivit av Harz i "The Orthoptera of Europe", att *T. fuliginosa* blir närmast obestämbar. Med Holsts uttryckssätt skulle det ha hetat "Fastigium verticis 1 1/4–1 1/3 times the width of an eye seen from above". 3) I släktschemat för Gomphocerinae kunde den för den oerfarne svåra karaktären med vingframkantens form (punkt 3 och 6) kommenterats och illustrerats bättre. Aningen av bukt kan ofta märkas hos släkten med "rak" kant och när bukten finns kan den vara mycket mindre utpräglad än på Fig. 51 B. I verkligheten finns också en helt basal framåtböjning av kanten, som kan förvirra och som borde ha synts både i Fig. A och B. 4) Släktschemat bjuder ingen klar skillnad mellan *Stauroderus* och *Chorthippus*. För nybörjaren kan cubitus-grenarna vara svåridentifierade, särskilt som de inte med beteckningar markerats på vingbilderna av *Chorthippus*-arter. Dessutom är ju karaktären – som sägs – inte utslagsgivande mellan *Stauroderus* och *C. aprica*

rius. Problemet kunde praktiskt ha lösts genom att infoga även *S. scalaris* i artschema för *Chorthippus*. 5) Detta artschema kunde som kompletterande karaktär i punkt 2 ha använt den längre och tätare hårighet på särskilt framläret som karakteriserar *biguttulus*-gruppens arter. 6) Punkt 9 i samma schema är illa utformad. Tvärfåran (det gäller en fåra så det skall heta sulcus och inte sulci) på pronotum kan inte vara belägen "några mm" bakom mitten av det mindre än 3 mm långa pronotum. Fö fö ligger den ibland även hos *montanus* uppenbart bakom mitten, så det behövs ett mer preciserat uttrycksätt. 7) En stor besvikelse är att Holst inte med ett ord diskuterat möjligheterna att skilja honor av två av våra allra allmänaste gräshoppsarter, *Chorthippus biguttulus* och *C. brunneus*. De flesta nordbor kan ju ändå begränsa problematiken så och bortse från att danskarna har komplikationen med en tredje snarlik art, *C. mollis*. Även om kanske inte varje ♀-exemplar låter sig tveklöst bestämmas, finns ändå flera signifikanta skillnader att utnyttja, i framvingarnas form och ribbverk, i färgtyper och i stridulationsfilens tappar. Tapparnas antal har förvisso angivits (75–120 för *biguttulus* ♀ mot 50–70 för *brunneus* ♀) men att så räkna dem i absoluta tal är besvärligt och kan kräva särskild preparation. Däremot kan man med ett ögonkast iaktta att den tätare uppsättningen hos *biguttulus* innebär en regelbundnare placering, en skillnad som kunde illustrerats!

Många arter, i stort sett en representant för varje släkte, har avbildats i helfigur i av Grete Lyneborg utförda utomordentligt värlitade teckningar. Man kunde dock önska flera detaljfigurer till stöd för artidentifikationen, t ex av baktarser hos *Tetrix* och ovipositorvalvler hos *Chorthippus montanus* och *C. parallelus*. De morfologiska beskrivningarna av de enskilda arterna är knapphändiga – det kan vara en fördel att bra och distinkta karaktärer inte göms bland intetsägande gods – men mer av t ex iögonenfallande färgteckningar kunde

med fördel ha uttryckts. Bland annat kunde påpekats könsdimorfismen i färghänseende hos *Omocestus ventralis* och *Gomphocerus*.

En pitetess måhända som dock för den morfologiska klarhetens skull bör anmärkas är att cerci, epiproct och paraproct är strukturer som tillhör det 11. abdominalsegmentet och inte, som på flera ställen sägs, det 10.

Förvånande är påståendet att av *Tetrix*-arterna *undulata* är den i Nordeuropa allmänaste. Det gäller tydligen i Danmark men i övriga Norden är väl både *bipunctata* och *subulata* mer vidsträckt utbredda och oftare samlade. I landskapskatalogen har Holst för Sveriges del utan kommentar utelämnat ett tjugotal markeringar från Anders katalog (1945, 1953). Är det för att författaren inte själv råkat möta beläggmaterial? Vi får därför tyvärr betrakta Holsts katalog bara som ett ofullständigt komplement till *Catalogus Insectorum Sueciae*.

Odelat positivt är det bidrag till den biologiska artkarakteriseringen som Holst konsekvent ger rörande arternas lätesyttringar, både med oscillogram och verbala beskrivningar. Också habitatkarakteristik och beteendemässigt uppträdande anges förtjänstfullt, dock hade man förväntat en beskrivning också av det visuella spelet hos *Gomphocerus*.

Det här kan synas vara grinigt många negativa anmärkningar men jag för inte fram dem i felfinrar. Mina synpunkter kan förhoppningsvis hjälpa någon i användandet av Holsts bestämningstabeller och ge idéer till eventuellt kommande andra bestämningssnycklar till nordiska Orthoptera. Holsts arbete är ändå ett trevligt tillskott till serien. Som orthopterbestämningssbok är den inte sämre än andra och i den biologiska karakteristiken av arterna snarast bättre.

Lars Hedström

Säljes

Edmund Reitters "Fauna Germanica" band I–V i gott skick säljes till högstbjudande, dock lägst 2.000 kr.

Hans-Ove Kjellberg

Assarsgatan 2 A

235 00 Vellinge

Tel. 040-42 01 61 el. 35 35 07

Entomologisk Tidskrift årg. 1–100 komplett, häftad, och Edm. Reitter, Fauna Germanica I–V i originalband säljes till högstbjudande.

T.-E. Leiler

Sörgården 135

186 00 Vallentuna